

DE BURGERLIJKE PARTIJSTELLING:
ANALYSE EN TOEKOMSPERSPECTIEF

DE BURGERLIJKE
PARTIJSTELLING: ANALYSE
EN TOEKOMSTPERSPECTIEF

Een rechtsvergelijkende studie

Raf VERSTRAETEN
Dirk VAN DAELE
Ann BAILLEUX
Joost HUYSMANS

intersentia

Antwerpen – Cambridge

De burgerlijke partijstelling: analyse en toekomstperspectief. Een rechtsvergelijkende studie

Raf Verstraeten, Dirk Van Daele, Ann Bailleux en Joost Huysmans

Le Défenseur, Daumier Honoré (1808-1879) © Musée d'Orsay, RMN-Grand Palais / Michèle Bellot

© 2012 Intersentia
Antwerpen – Cambridge
www.intersentia.be

ISBN 978-94-000-0349-1

D/2012/7849/114

NUR 824

Alle rechten voorbehouden. Behoudens uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande toestemming van de uitgever.

INHOUD

<i>Inleiding</i>	1
------------------------	---

DEEL I.

DE HISTORISCHE EVOLUTIE VAN DE BURGERLIJKE VORDERING

UIT EEN MISDRIJF.....	5
-----------------------	---

Hoofdstuk I.

Accusatoire versus inquisitoire rechtspleging.....	7
--	---

I.1 Accusatoir systeem.....	7
-----------------------------	---

I.2 Inquisitoir systeem.....	8
------------------------------	---

Hoofdstuk II.

Historische evolutie van wie over het recht beschikt om de strafvordering in te stellen	9
--	---

II.1 Periode tot aan de Franse Revolutie.....	9
---	---

II.1.1 Primitieve gemeenschappen	9
--	---

II.1.2 Middeleeuwen	11
---------------------------	----

II.2 Periode van de Franse Revolutie tot de <i>Code d'instruction criminelle</i> ...	13
--	----

II.2.1 Franse Revolutie.....	13
------------------------------	----

II.2.2 Tussenperiode.....	14
---------------------------	----

II.2.3 <i>Code d'instruction criminelle</i>	15
---	----

Besluit.....	13
--------------	----

DEEL II.

HET WETTELIJK KADER INZAKE DE BURGERLIJKE VORDERING

UIT EEN MISDRIJF: EEN RECHTSVERGELIJKENDE ANALYSE.....	17
--	----

Hoofdstuk III.

De actuele Belgische regeling.....	19
------------------------------------	----

III.1 De burgerlijke vordering voor de strafrechter.....	20
--	----

III.1.1 Voorwaarden voor een burgerlijke partijstelling	20
---	----

III.1.1.1	Algemene voorwaarden die gelden voor elke rechtsvordering	20
III.1.1.1.1	Hoedanigheid	21
III.1.1.1.2	Belang	22
III.1.1.2	Bijzondere voorwaarden die gelden voor de burgerlijke partijstelling.	24
III.1.1.2.1	Ontvankelijkheid van de strafvordering	24
III.1.1.2.2	“Beweren” benadeeld te zijn	25
III.1.2.	Mogelijkheid tot gelijktijdige instelling van de burgerlijke vordering en de strafvordering	32
III.1.2.1	Beginsel.	32
III.1.2.2	Consignatie	36
III.1.2.3	Beperkingen.	39
III.1.2.3.1	Minderjarige delinquenten	40
III.1.2.3.2	Personen met voorrecht van rechtsmacht.	40
III.1.2.3.3	Ministers en parlementairen.	43
III.1.2.3.4	Overige personen tegen wie een burgerlijke partijstelling niet mogelijk is	45
III.1.2.3.5	Personen met immuniteit	46
III.1.2.4	Modaliteiten.	47
III.1.2.4.1	Onderzoeksfase: klacht met burgerlijke partijstelling voor de onderzoeksrechter.	48
III.1.2.4.2	Vonnisfase: rechtstreekse dagvaarding	56
III.1.2.5	Financiële gevolgen.	58
III.1.2.5.1	Veroordeling tot de gerechtskosten	58
III.1.2.5.2	Veroordeling tot de rechtsplegingsvergoeding.	60
III.1.2.5.3	Veroordeling tot een schadevergoeding	64
III.1.2.5.4	Veroordeling wegens lasterlijke aangifte	68
III.1.3	Burgerlijke partijstelling bij wijze van voeging.	69
III.1.3.1	Beginsel.	69
III.1.3.2	Financiële gevolgen.	70
III.1.3.2.1	Veroordeling tot de gerechtskosten	70
III.1.3.2.2	Veroordeling tot de rechtsplegingsvergoeding.	71
III.1.3.2.3	Veroordeling tot een schadevergoeding	72

III.2	Uitoefening van de burgerlijke vordering voor de burgerlijke rechter...	72
III.2.1	Keuzerecht voor de benadeelde.....	72
III.2.2	Verhouding strafproces-burgerlijk proces.....	73
III.2.2.1	Er is geen strafprocedure.....	73
III.2.2.2	Strafprocedure na uitspraak van de burgerlijke rechter.....	73
III.2.2.3	Strafprocedure en burgerlijke procedure lopen gelijktijdig.....	74
III.2.2.4	Verder verloop van een burgerlijke procedure na een buitenvervolginstelling.....	76
Hoofdstuk IV.		
	De actuele Franse regeling.....	77
IV.1	De burgerlijke vordering voor de strafrechter.....	78
IV.1.1	Voorwaarden voor een burgerlijke partijstelling.....	78
IV.1.1.1	Algemene voorwaarden die gelden voor elke rechtsvordering.....	78
IV.1.1.2	Voorwaarden voor een burgerlijke partijstelling....	78
IV.1.1.2.1	Een actuele en zekere schade (<i>un préjudice actuel</i>).....	78
IV.1.1.2.2	Een rechtstreekse schade (<i>un préjudice direct</i>).....	79
IV.1.1.2.3	Een persoonlijke schade (<i>un préjudice personnel</i>).....	80
IV.1.1.2.4	Vordering tot schadevergoeding?.....	85
IV.1.2	Mogelijkheid tot gelijktijdige instelling van de burgerlijke vordering en de strafvordering.....	86
IV.1.2.1	Beginsel.....	86
IV.1.2.2	Consignatie.....	89
IV.1.2.3	Beperkingen.....	92
IV.1.2.4	Modaliteiten.....	94
IV.1.2.4.1	Onderzoeksfase: klacht met burgerlijke partijstelling voor de onderzoeksrechter.....	94
IV.1.2.4.2	Vonnisfase: rechtstreekse dagvaarding.....	111
IV.1.2.5	Financiële gevolgen.....	112
IV.1.2.5.1	Veroordeling tot een schadevergoeding.....	112
IV.1.2.5.2	Veroordeling tot een burgerlijke boete.....	114
IV.1.2.5.3	Veroordeling wegens <i>dénonciation calomnieuse</i>	115

	IV.1.2.5.4	Veroordeling tot de kosten van verdediging van de buitenvervolggestelde of vrijgesprokene	116
	IV.1.3	Burgerlijke partijstelling bij wijze van voeging.	116
IV.2		De burgerlijke vordering voor de burgerlijke rechter	117
	IV.2.1	Er is geen strafprocedure	119
	IV.2.2	De burgerlijke procedure en de strafprocedure lopen gelijktijdig.	119
	IV.2.2.1	Voorgestelde hervormingen van de regel “ <i>le criminel tient le civil en état</i> ”	120
	IV.2.2.2	Actuele regeling.	121
	IV.2.3	Burgerlijke procedure na uitspraak van de strafrechter	123
Hoofdstuk V.			
		De actuele Nederlandse regeling.	125
V.1		Het vervolgingsmonopolie van het Openbaar Ministerie	126
	V.1.1	De verantwoording van het vervolgingsmonopolie.	126
	V.1.2	De nuancering van het vervolgingsmonopolie.	129
V.2		De beklagprocedure op grond van artikel 12 van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering.	131
	V.2.1	Het begrip en de <i>ratio legis</i>	131
	V.2.2	De voor beklag vatbare beslissingen.	132
	V.2.2.1	De niet-vervolging	132
	V.2.2.2	De niet verdere vervolging.	134
	V.2.2.3	Het uitvaardigen van een strafbeschikking	135
	V.2.3	De hoedanigheid van rechtstreeks belanghebbende	137
	V.2.4	De procedure	140
	V.2.4.1	De bevoegde rechterlijke instantie	140
	V.2.4.2	Het klaagschrift.	140
	V.2.4.3	De behandeling van het beklag.	141
	V.2.5	De beslissingsmogelijkheden.	143
	V.2.5.1	De afdoening zonder nader onderzoek	143
	V.2.5.2	De afwijzing van het beklag	144
	V.2.5.3	Het bevel tot (verdere) vervolging	146
V.3		Het verzoek tot een tweede beoordeling van het opsporingsonderzoek.	149
	V.3.1	Het begrip en de <i>ratio legis</i>	149
	V.3.2	Het verzoek tot het verrichten van een review	151
	V.3.3	De samenstelling van het reviewteam	152
	V.3.4	Het verloop van de review	153
V.4		De voeging van de burgerlijke vordering tot schadevergoeding in het strafproces	154

V.4.1	De voeging als benadeelde partij	154
V.4.2	De noodzakelijke band tussen de burgerlijke vordering en de strafvordering	156
V.4.3	De burgerlijke vordering en de werklust van de strafrechtsmachten	157
V.5	De overige rechten van het slachtoffer in de strafprocedure	159
V.5.1	Een eigen procespositie voor het slachtoffer	159
V.5.2	Het recht op informatie	160
V.5.3	Het recht om kennis te nemen van de processtukken	161
V.5.4	Het recht om stukken aan het strafdossier toe te voegen	163
V.5.5	Het spreekrecht	164
V.5.6	Het recht op bijstand en vertegenwoordiging	165
Hoofdstuk VI.		
	De actuele Duitse regeling	167
VI.1	Het legaliteitsbeginsel als grondslag voor de afhandeling van strafzaken	168
VI.1.1	De verantwoording van het legaliteitsbeginsel	168
VI.1.2	De reikwijdte van het legaliteitsbeginsel	172
VI.1.2.1	Het legaliteitsbeginsel en het opsporingsonderzoek	172
VI.1.2.2	Het legaliteitsbeginsel en de instelling van de strafvordering	173
VI.1.2.2.1	De <i>genügender Anlass</i> voor het instellen van de strafvordering	173
VI.1.2.2.2	Het technisch sepot	175
VI.1.3	De beperkingen op het legaliteitsbeginsel	177
VI.2	Het <i>Privatklageverfahren</i> als uitzondering op het <i>Offizialprinzip</i>	179
VI.2.1	De <i>Privatklagedelikte</i>	179
VI.2.2	De procedure	181
VI.3	Het <i>Klageerzwingungsverfahren</i>	183
VI.3.1	Het begrip en de <i>ratio legis</i>	183
VI.3.2	De procedure	186
VI.4	De burgerlijke vordering voor de strafrechtsmachten: het <i>Adhäsionsverfahren</i>	190
VI.5	De <i>Nebenklage</i>	192
VI.6	De overige rechten van het slachtoffer in de strafprocedure	194
VI.6.1	Een eigen procespositie voor het slachtoffer	194
VI.6.2	Het recht op informatie	194
VI.6.3	Het recht op inzage van het strafdossier	195
VI.6.4	Het recht op bijstand en vertegenwoordiging	196

DEEL III.	
PROBLEEMSTELLING: MISBRUIKEN VAN DE BURGERLIJKE PARTIJSTELLING?	197
Hoofdstuk VII.	
Wat is misbruik van burgerlijke partijstelling?	199
Hoofdstuk VIII.	
Toepassingen van misbruik van burgerlijke partijstelling	201
VIII.1 Misbruiken van burgerlijke partijstelling omwille van abusieve doelstellingen gelegen binnen de strafprocedure zelf	202
VIII.1.1 Misbruik van burgerlijke partijstelling om in te breken in een lopend strafonderzoek	202
VIII.1.2. Misbruik van burgerlijke partijstelling om een lopende strafprocedure te vertragen	206
VIII.1.3 Misbruik van burgerlijke partijstelling om een partij in het strafproces te schaden	212
VIII.1.4 Artificieel oprekken van de omvang van de burgerlijke vordering tot schadevergoeding door de burgerlijke partij	216
VIII.2 Misbruiken van burgerlijke partijstelling omwille van abusieve doelstellingen gelegen buiten de strafprocedure	221
VIII.2.1 Misbruik van burgerlijke partijstelling om een burgerlijke procedure te vertragen	221
VIII.2.2 Misbruik van burgerlijke partijstelling om voordeel te halen uit het feit dat er een strafprocedure loopt tegen een persoon	227
VIII.2.3 Misbruik van burgerlijke partijstelling met het oog op de voordelen die een afhandeling van een privaats geschil via een strafprocedure met zich meebrengt	231
DEEL IV.	
NOODZAAK OF WENSELIJKHEID TOT HERVORMING?	237
Hoofdstuk IX.	
Invloed vanuit Europa?	239
IX.1 Een invloed van het EVRM?	239
IX.1.1 De toepasselijkheid van artikel 6 EVRM op de burgerlijke partijstelling	239
IX.1.2 Het recht op toegang tot een rechter	246

IX.1.3	De wapengelijkheid	250
IX.2	Een invloed van het Europees beleid?	252
IX.2.1	Bestaande Europese initiatieven	252
IX.2.1.1	Initiatieven uitgaande van de Raad van Europa . . .	252
IX.2.1.1.1	Aanbeveling R (85) 11 betreffende de positie van het slachtoffer in het kader van het strafrecht en de strafrechtsple- ging	252
IX.2.1.1.2	Aanbeveling R (87) 21 betreffende de bijstand aan slachtoffers en de voorkoming van victimisatie en aanbeveling R (2006) 8 betreffende de bijstand aan slachtoffers van misdrij- ven	256
IX.2.1.1.3	Aanbeveling R (2000) 19 betreffende de rol van het Openbaar Ministerie binnen de strafprocedure.	257
IX.2.1.1.4	Verdrag betreffende de schadeloosstel- ling van slachtoffers van misdrijven . . .	257
IX.2.1.2	Initiatieven uitgaande van de Europese Unie.	258
IX.2.1.2.1	Het kaderbesluit inzake de status van het slachtoffer in de strafprocedure . . .	258
IX.2.1.2.2	De Richtlijn betreffende de schade- loosstelling van slachtoffers van misdrijven.	266
IX.2.2	Nieuwe initiatieven binnen de Europese Unie	267
IX.2.2.1	Vooraf: Verdrag van Lissabon en Stockholmpro- gramma.	267
IX.2.2.2	Openbare raadpleging door de Europese Unie . . .	269
IX.2.2.3	Richtlijn betreffende een <i>European Protection</i> <i>Order</i>	273
IX.2.2.4	Wat brengt de toekomst?	273
Hoofdstuk X.		
	Aanzet tot mogelijke hervorming	275
X.1	Behoud van de instelling van de burgerlijke partijstelling bij wijze van actie?	275
X.2	Krachtlijnen van het Belgische systeem	283
X.2.1	Vertrekpunt: de bestaande contouren van het strafproces <i>de lege lata</i>	283
X.2.2	Vier basisbeginselen waarop een mogelijke hervorming wordt gesteund.	284

X.3	Modulering van de burgerlijke partijstelling bij wijze van actie.	293
X.3.1	Toetsing van bepaalde ontvankelijkheidsvoorwaarden	293
X.3.1.1	Strakkere omschrijving van de categorieën van personen die zich burgerlijke partij kunnen stellen.	293
X.3.1.1.1	Het eigenlijke slachtoffer: noodzakelijke vordering tot schadevergoeding.	293
X.3.1.1.2	Moduleringen met betrekking tot de indeplaatsgestelden.	295
X.3.1.1.3	Moduleringen met betrekking tot verenigingen en instellingen van openbaar nut	298
X.3.1.2	Herformulering van het “beweren benadeeld te zijn”	312
X.3.2	Creatie van een verplichte (tussen)stop bij het Openbaar Ministerie	316
X.3.2.1	Mogelijkheden van het parket naar aanleiding van de tussenstop	319
X.3.2.2	Voor welke misdrijven is de tussenstop verplicht?	336
X.3.2.3	Modaliteiten.	339
X.3.2.4	Besluit: voor- en nadelen van de invoering van een tussenstop	342
X.4	Controle van de ontvankelijkheid van de burgerlijke partijstelling tijdens het gerechtelijk onderzoek	347
X.4.1	Toetsing van de ontvankelijkheid van de burgerlijke partijstelling tijdens het gerechtelijk onderzoek <i>de lege lata</i>	347
X.4.1.1	Mogelijkheden <i>de lege lata</i> tot toetsing van de burgerlijke partijstelling tijdens het gerechtelijk onderzoek.	347
X.4.1.2	Tijdstip van de ontvankelijkheidscontrole van de burgerlijke partijstelling tijdens de onderzoeksfase van de strafprocedure.	350
X.4.1.2.1	De onmiddellijke beschikking tot mededeling door de onderzoeksrechter.	350
X.4.1.2.2	De onmiddellijke eindvordering van het parket met het oog op de regeling van rechtspleging	352
X.4.1.2.3	De controle van de ontvankelijkheid van de burgerlijke partijstelling door de kamer van inbeschuldigingstelling.	355
X.4.1.3	Conclusie	358

X.4.2	Voorstellen voor een wettelijke procedure tot toetsing van de burgerlijke partijstelling tijdens het gerechtelijk onderzoek.	359
X.4.2.1	Uitbreiding van het systeem van zuivering van nietigheden tot de controle van de ontvankelijkheid van de burgerlijke partijstelling	359
X.4.2.2	Controle van de ontvankelijkheid door de onderzoeksrechter.	360
X.4.2.3	Onmiddellijke controle van de ontvankelijkheid van de burgerlijke partijstelling door de raadkamer.	362
X.4.2.4	Conclusie	364
X.4.3	Invulling van de toetsing van de ontvankelijkheid van de burgerlijke partijstelling bij wijze van actie.	364
X.4.3.1	Een aanscherping van de ontvankelijkheidsvoorwaarden van de burgerlijke partijstelling bij wijze van actie	365
X.4.3.2	Proportionaliteit en subsidiariteit als nieuwe ontvankelijkheidsvoorwaarden aan de burgerlijke partijstelling bij wijze van actie	368
X.4.3.2.1	Proportionaliteit en subsidiariteit als open begrippen?	368
X.4.3.2.2	Operationalisering van de begrippen proportionaliteit en subsidiariteit?	369
X.4.3.3	De juridische verankering van de proportionaliteit en subsidiariteit van de burgerlijke partijstelling bij wijze van actie	373
X.4.3.3.1	Een wettelijke regeling	373
X.4.3.3.2	Richtlijnen van strafrechtelijk beleid?	374
X.4.3.3.3	Specifieke motiveringsplicht voor het onderzoeksgerecht	378
X.5	Burgerlijke geldboete wegens inadequaat gebruik of misbruik van burgerlijke partijstelling?	379
X.5.1	Gevolgen van inadequaat gebruik of misbruik van de burgerlijke partijstelling <i>de lege lata</i>	380
X.5.2	Burgerlijke geldboete wegens misbruik van burgerlijke partijstelling	382
X.5.2.1	Argumenten pro de invoering van een burgerlijke geldboete wegens roekeloze of tergende burgerlijke partijstelling	382
X.5.2.2	Grondwettelijke en mensenrechtelijke bezwaren tegen de invoering van een burgerlijke geldboete wegens misbruik van burgerlijke partijstelling?	385

X.5.2.2.1	De burgerlijke geldboete en het gelijkheidsbeginsel	385
X.5.2.2.2	De burgerlijke geldboete en het recht op toegang tot de rechter	387
X.5.2.2.3	De burgerlijke geldboete en het recht op een onpartijdige rechter	389
X.5.2.3	Technische en procedurele aspecten van een systeem van burgerlijke geldboetes wegens misbruik van de burgerlijke partijstelling.	390
X.5.2.3.1	Toepassingsgebied van de burgerlijke geldboete.	391
X.5.2.3.2	Foutcriterium voor de burgerlijke geldboete.	392
X.5.2.3.3	Rechtsinstanties die de burgerlijke geldboete kunnen vorderen en opleggen	394
X.5.2.3.4	Enkele procedurele aspecten van de burgerlijke geldboete	395
X.6	De consignatieverplichting van de burgerlijke partij.	396
X.6.1	Sanctie bij niet-betaling van de consignatie of de aanvullende consignatie	397
X.6.2	Consignatie tot vrijwaring van de burgerlijke geldboete	403
X.7	Het beginsel <i>le criminel tient le civil en état</i>	406
	<i>Algemeen besluit</i>	415
	<i>Bibliografie</i>	417